

שיטת הרא"ש והרמב"ם בעניין הברכה על מיץ פירות ומרק ירקות

הראשונים בכרכות העירו שיש סתירה בגמ' בעניין הברכה על מיץ פירות ומרק ירקות. בדף לח. איתא:

אמר רב בר רב אשי: האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל נהיה בדברו. מאי טעמא? זיעה בעלמא הוא.

על דובשא דתמרי, ולכא' כל מי פירות, מברכין שהכל, דזיעה בעלמא הוא,¹ חוץ מיין ושמן שעליהן מברכין בורא פרי העץ [אלא שיין קבל ברכה מיוחדת מחמת חשיבתו, ועל שמן לא מברכין בורא פרי העץ כששותה אותו לבד, מפני שמזיקין].²

ואילו בדף לט. איתא:

אמר רב פפא: פשיטא לי, מיא דסלקא - כסלקא, ומיא דלפתא - כלפתא, ומיא דכולהו שלקי - ככולהו שלקי.

¹ ע' רע"א (ס' רב סע' ח) שמביא מן הפר"ח שמי שמוצץ פרי בפיו ושותה מימיהן שמברך עליו ברכה הפרי. וע' שערי ברכה (פי"ח הע' נד) שביאר שיש לברך עליו בפה"ע שכל הטעם שמברכין על מיץ שהכל הוא מפני שנשתנה מהפרי לגריעותא וזה שייך לומר רק כשהמקשה עומד בפ"ע ולא כששואבו לתוך פיו ישר מהפרי. אבל ע' בשו"ע הרב (ס' רג, ג בהגה"ה) שחולק על הפר"ח וסובר שמברכין שהכל.

² יש כמה שיטות לכאן מהו החילוק בין יין ושמן לשאר מי פירות:

א. גבי זיתים וענבים עיקרן עומדים לאכילה. כן משמע מהרא"ש ו:ו.

ב. תוס' ר"י לח. דזיתים וענבים אישתני לעלויא, ולכא' כך סובר ר' יונה.

ג. רשב"א לח. "כיון דלא חאיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן [ע"פ דרשה] ש"מ דלא חשיב משקה אלא זיעה בעלמא."

ד. בדף לט. אמר רבי אבהו למה נקרא זית אגורי? משום שמנו אגור בתוכו. ופרש"י שאין השמן נבלע בבית כמיץ הבלוע בתפוחים ותותים, אלא כנוס בתוכו ומזומן לצאת ממנו, כמו מיץ ענבים. ומשמע שהחילוק בין זיתים וענבים לשאר פירות נובע מחילוק מציאותי: כשהמקשה נבלע בתוכו זה נקרא זיעה ומברכים שהכל אבל כשהוא כנוס בתוכו ומזומן לצאת מברכים בורא פרי העץ. [מיהו, ע' בירושלמי המובא בליהו רבה על המש' כלים יז:ח].

כאן מבואר שמברכין בורא פרי האדמה על מי שלקות, וצ"ע מ"ש מדובשא דתמרי שמברכין עליו שהכל. הראשונים כתבו כמה יישובים לתרץ את הקושיא הזאת, ובע"ה נפרש את שיטת הרא"ש והרמב"ם.

שיטת הרא"ש

כתב הרא"ש בפרק ו סימן יח:

ומיא דסלקא ומיא דליפתא ומיא דשבתא בפה"א דקיימא לן מיא דכולהו שלקי כשלקי ומברכין עליהו בורא פרי האדמה אף על פי שאין בו כ"א המרק וטעם הירקות מברך עליהן כמו שמברך על הירקות עצמן. ולא דמי למי פירות דאמרינן לעיל דזיעה בעלמא הוא לפי שמשקה אין לו טעם הפרי. ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן ב"פ העץ.

דברי הרא"ש צריכים ביאור, דמאי שנא משקה שאין לו טעם הפרי ממרק שיש לו טעם הפרי. ולכאור' כוונת תירוץ הרא"ש היא שהמיץ שכנוס בתוך הפרי הוי זיעה בעלמא וברכתו שהכל דאינו חלק מהפרי אלא ד"א הכנוס בתוך הפרי. ואין לומר שמ"מ יש לו לברך בפה"ע מחמת טעם הפרי שיש בתוכו, שבאמת אין למשקה טעם הפרי, והטעם שמרגישים בו נחשב טעם "זיעה בעלמא" ולא טעם הפרי.³ משא"כ כשמבשלים ירק בתוך מים טעם הפרי נפלט מהירק ונכנס להמים ע"י הבישול, וכמו דאמרינן בעלמא שבישול מפליט ומבליע טעם. לכן מברכין ב"פ האדמה או ב"פ העץ,⁴ אע"פ שאין שותין את הפרי או הירק עצמו, שגם על טעמו מברכין ברכה הראויה לה, והוי כעין טעם כעיקר. [זה שחילק בין המשקה הכנוס בתוך הפרי והפרי עצמו דומה למה שמבואר בהל' שבת שאמרינן היין או השמן מיפקד פקדי בתוך הענב או הזית. ובעצם גם יין ושמן צריכים להיות שהכל אלא שמכיון שעומדין לכך ונתגדלו לכך שאני.]

³ דברי הרא"ש כאן סותרים מה שכתב בתוה"ר פסחים כד: ד"ה אלא. שם הוא מקשה למה מי פירות נחשבים כזיעה בעלמא, הלא טעם כעיקר דאורייתא. הרי הרא"ש מניח התם שיש טעם הפרי במימיו, ודלא כמש"כ כאן שאין טעם הפרי בהזיעה. וצ"ל שהתוה"ר רק מביא שיטת תוס' כדרכו, אבל אין זה עיקר שיטתו.

⁴ גבי פרי העץ הרא"ש כתב "ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן ב"פ העץ." וצ"ע דמ"ש ירק דפשיטא ליה ופרי דמספקא ליה. ובע"ה נחזול לשאלה זו לקמן.

סוכר ומיץ תפוזים לדעת הרא"ש

והנה יש להקשות על דברי הרא"ש כאן ממה שהוא עצמו פסק במקום אחר, שהרי בפרק ו סימן ו הביא הרא"ש את שיטת הבה"ג שמברכין העץ על סוכר ולא מביא חולקים, וז"ל:

ועל הסוק"ר כתב בעל ה"ג בפה"ע והוא יערת הדבש והמריח בקנה מברך אשר נתן ריח טוב בפרי האדמה כיון שעיקרו עומד לאכילה כדאמרי' לקמן (דף מג ב) האי מאן דמרח אתרוגא אומר אשר נתן ריח טוב בפירות ולא מברך בורא פירות (ס"א עצי) בשמים כיון שעיקרן עומד לאכילה.

וצ"ע שלפי שיטתו יש לברך שהכל, שהרי אינם באים מגוף הפרי אלא מממיו, וכמש"כ הרמב"ם ד:ה, "הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח." [הרמב"ם עצמו סובר שמברכין שהכל]. ובשלמא לדעת ר' יונה⁵ ניחא אמאי שייך לברך העץ, שנשתנו לעילויא, אבל להרא"ש לא שייך לברך בורא פרי העץ אלא על גוף הפרי ולא על מימיו. ונראה ששייך לפרש את דברי הרא"ש בב' אנפי:

ייתכן לתרץ ע"פ מה שכתב הרא"ש שמברכין העץ "כיון שעיקרו עומד לאכילה," וא"כ מברכין העץ אף על מי פירות דומיא דגפן וזית.

⁵ גם תר"י (כז: בדה"ר) הקשו מ"ש מי שלקות שמברכין בפה"א מדבש תמרים שמברכין שהכל. עיקר תירוצו הוא שדבש תמרים הוא אישתני לגריעותא משא"כ מיא דשיבתא. אח"כ הקשה שא"כ היה לנו לברך ב"פ האדמה בשכר של שעורים מפני שאם נשתנו, לעילויא אישתנו. ומתריך ב' תירוצים:

1. גבי מי שלקות מעיקרא היה אוכל [שלקות] והשתא הוא אוכל [מי שלקות]. ופי' "אוכל" הוא דבר שדרך לאכול בהן הפת. אבל גבי שכר מכיון שמעיקרא היה אוכל [שעורים] והשתא הוא שתייה לפיכך ברכתו שהכל. ולכאור' ר"ל שגם זה נקרא אישתני לגריעותא, דיצא מתורת אוכל.

2. מכיון ששייך לעשות לחם משעורים קודם שעושים מהם שכר, ולאחר שעושים מהם שכר א"א לעשות מהם פת, מברכים שהכל. ולכאור' ר"ל שגם זה נקרא אישתני לגריעותא, דיצא מתורת פת.

נמצא שעיקר תירוצו הוא אישתני לגריעותא, ולכאור' יהיה נפק"מ בין ב' התירוצים בשכר תמרים, שלתי' שני יש לברך העץ. אלא שא"א לפרש כן שבדף לב: (בדה"ר) הביא הרי"ף הסוגיא בב"ב צו: לגבי שכר תמרים שמברכין עליו שהכל ולא העץ. וצ"ל שכל קושייתו לא היה אלא על שכר שעורים, אבל שכר תמרים פשיטא שמברכין שהכל דנחשב אישתני לגריעותא.

ולפ"ז אף לשיטת הרא"ש ייתכן לברך העץ על מיץ כש"עיקרו עומד לאכילה,⁶ והביאור שכל שעיקרו עומד לכך דומיא דזיתים וענבים יש לברך בפה"ע.⁷

⁶ לפ"ז יהיה דמיון בין שיטת הרשב"א והרא"ש, דהנה הרשב"א בדרך ל"ח. תי' את עיקר הסמירה ע"פ החילוק הזה, שכותב: "כיון דלא חאיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן ש"מ דלא חשיב משקה אלא זיעה בעלמא. ולא דמיא למיא דשלקי ומיא דשיבתא, דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליכתן כמותן, הא כל מידי דלית דרכיה למשלקיה ולא למחטיה אלא למיכליה בעיניה, בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהן כהן". והרשב"א סובר כר' יונה וכהריטב"א שבעצם ליכא חילוק בין מי פירות ומי שלקות, ודלא כהרא"ש. מה שמבואר בגמ' שמברכין ב"פ האדמה על מי שלקות זהו משום דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה ולכן מי שליכתן כמותן. נמצא שלפי שיטת הרשב"א פירות שדרכם לסחטן מברכין על מימיהן ב"פ העץ, ולכאור' ה"ה בפירות מרוסקין, אלא שייתכן לחלק שבכה"ג לא שייך הסברא של זיעה בעלמא, וא"כ כ"ז שאישתני לעלויא יברך ב"פ העץ.

החזו"א או"ח לג: מה מסתפק אם לדעת הרשב"א זהו דין מוכרע שאין כל הפירות עומדין לסחטה ואף אם ישתנה הדבר בזמנה"ז (כמו שכתב החזו"א בענין טפירות וכדומה ע"פ הגמ' בע"ז אלפיים תורה), וא"כ אף שבזמנה"ז רוב הטפוזין נתגדלו למיץ כבר נקבע הדבר שלא מברכים העץ על מיץ (חוץ מזיתים וענבים). או שדיינים הרבר בכל דור ודור. החזו"א נוטה לומר שגשתנה הדין, וא"כ יש לברך בפה"ע על מיץ תפוזים.

יש להסתפק בדעת הרשב"א אם צריך רוב ממש לברך בפה"ע או שסגי ב"דרך". מצד א' הוא כתב "דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליכתן כמותן". מצד שני כתב: "הא כל מידי דלית דרכיה למשלקיה ולא למחטיה אלא למיכליה בעיניה". עי' ביאור הלכה סימן ר"ב שמדייק דוקא אם הוא רוב, שהרי לגבי תפוחים מבושלים מברכין העץ וע"כ דמייירי שטובים לאכול בין חייך בין מבושלין ושהדרך לאכלם מבושלין, דאל"ה מברכין גם עליהן רק שהכל וכמבואר סי' ר"ב בסי"ב ע"ש במ"ב, ואפ"ה לענין מימיהן כתב הרשב"א דמברכין שהכל. מזה שמברכין על תפוח מבושל בפה"ע ועל מימיו שהכל מבואר שלא סגי בזה שלפעמים מבשלים אותו אלא משום דלענין מימיהן צריך שיהא רובן עומדין לכך דוקא. אבל אח"כ כתב "ואולי דלהרשב"א אף בשדרכן לאכול מבושלין כמו חייך בשוה ג"כ מודה להרא"ש דמהני לברך בפה"ע ולא נחלק רק כשטובין לאכול מבושלין אבל דרכן לאכול רק חייך משא"כ בזה ועי"ש ברשב"א בחידושו בענין מי שלקות בכל הסוגיא שם דמשמע קצת כדברינו אלה."

והנה הרשב"א לא כתב שצריך שהרוב יהיה למי שליקה כדי לברך האדמה על המי שליקה, אלא כיון שרוב הוא לשליקה מברך האדמה על מי שליקה. ועפ"ז יש ליישב למה המחבר סתם בסימן רה סעי' ב ולא כתב שצריך רוב, דמסתמא רוב הוא בשליקה אע"פ שאין רוב במי שליקה. אלא שצ"ע מסברא, דכיון שאין הדרך לאכול המי שלקות נימא שהוא זיעה. וי"ל דה"פ: כל דבר היוצא מתוך דבר אחר [byproduct] שייך להיות כמו המקור, אבל גם שייך להיות כדבר אחר. לפי הרשב"א זה תלוי אם המוצר לוואי [byproduct] נוצר ע"י דרך הכנתו או לאו. לפיכך אם הדרך הוא לבשל הירקות המי שלקות הוויין בורא פרי האדמה. ודלא כהרמב"ם שצריך לכוון לשתות המי שלקות.

עוד נראה לפרש שיטתו בע"א קצת, די"ל שאין זה תלוי רק במה שעיקרו עומד לאכילה, אלא שבסוכר אין כאן פרי כלל, וע"כ המשקה שיוצא ממנו דינו כהפרי. והביאור הוא שא"א להגדיר את המשקה שיוצא מהקנים כזיעה בעלמא, שהרי כדי להגדיר דבר כזיעה צריך שיהיה פרי וע"י זה שייך להתייחס למה שיוצא ממנו כזיעה. אבל בסוכר אין פרי, וע"כ שהמשקה אינו זיעה. לפ"ז סוכר אינו דומה לזיתים וענבים [דלא המהלך הראשון], ומה שמברכין בפה"ע לבפה"ג על שמן ויין הוא יוצא מן הכלל שמתייחסים לזיעה כפרי. משא"כ סוכר שמברכין בפה"ע על מי סוכר אינו יוצא מן הכלל, שבכה"ג אין מברכין בפה"ע על זיעה אלא על הפרי עצמו. [אלא שצ"ע דאם אין פרי יש לברך בפה"א ולא בפה"ע כמו שסובר הבה"ג. ושמה עדיין ברכתו בפה"ע כיון שהוא עץ וליכא פרי אחר.]

נפק"מ בין הביאורים הללו יהיה פרי שמגדלין אותו לשתות מימיו. לפי הצד הראשון כיון דנטעי להו אדעתא לשתות מימיהם יש לברך בפה"ע דומיא לזיתים וענבים. אבל להצד השני בכה"ג יש לברך שהכל כיון שיש פרי ששייך לאוכלו, אלא שנוטעים העץ כדי לסחוט את פרו ולא כדי לאוכלם. נפק"מ זו מאד מצויה אם נימא שיש להתייחס לתפוזי שתיה [juice oranges] כמין בפנ"ע.⁸

שמה יש להביא קצת ראייה להמהלך השני מדברי התוה"ר בפסחים כד: שכותב כעין תוס' התם שבעצם גם יין ושמן הויין זיעה אלא שיש גזה"כ [פרי פרי מבכורים ובכורים מתרומה ובתרומה כתיב תירוש ויצהר] ליחשב למשקין שלהן כפרי למרות דזיעה בעלמא הוא. הרי סובר הרא"ש שבעצם גם יין ושמן הויין זיעה, למרות שעיקר נטיעתן הוא אדעתא להיין ושמן, וכל הטעם שמברכין עליהם בפה"ע לבפה"ג הוא משום גזה"כ. זה הולם אם המהלך השני, שמי סוכר אינו דומה ליין ושמן, שאינו זיעה כלל, ודלא כהמהלך הראשון שיש לדמות מי סוכר ליין ושמן כיון שלא נחשבים כזיעה דעיקר נטיעתן הוא אדעתא למימיהן. אלא שיש לדחות שהתוה"ר בפסחים רק מביא שיטת תוס' כדרכו, אבל אין זה עיקר שיטתו. [ובלא"ה

⁷ יש להדגיש שבאמת אין ראייה ממה שכתב עיקרו עומד לאכילה שהרי י"ל שכוונתו הוא לפרש למה לא מברכים בורא פירות בשמים. ומתרץ הרא"ש שלא מברכים בורא פירות בשמים על דבר שעיקרו עומד לאכילה. טעם זה שייך בכל הפירות ורק נוגע להסוגיא של ברכת הריח ולכן אינו קשור למה שסובר שמברכים בפה"ע ולא שהכל נהיה בדברו.

⁸ אלא שיש לדחות שאפ' להמהלך השני יש להתייחס להזיעה כי האי כפרי אם לא אוכלים את הפירות כלל.

צ"ל כן שהתוה"ר התם סותר דבריו כאן שהרי כתב שם שיש לזיעה טעם הפרי וכאן כותב שאין לזיעה טעם הפרי.]

ושמא יש להביא ראיה להבנת דברי הרא"ש מדברי הטור סי' ר"ב:

ועל הסוכרא כתב בה"ג בפה"ע והרמב"ם ז"ל כתב "קנים מתוקין שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפו וידמו למלח כל הגאונים כתבו שמברך בפה"א וי"א בפה"ע וכן אומרים המוצץ אותן קנים מברך בפה"א ואני אומר שאין זה נקרא פרי ומברכין עליהם שהכל לא יהא דבש של אלו הקנים שנשתנה ע"י האור גדול מדבש תמרים דלא נשתנה ע"י האור ומברכין עליו שהכל." ואפשר להשיב על דבריו שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרים הן פרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם הלכך כשנשתנו נשתנית ברכתן מידי דהוה אכל הפירות שמברכים על משקין היוצאין מהם שהכל חוץ מהיין והשמן, אבל אלו הקנים שאינן ראויין לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש ודאי זה פריין ומברכין עליו בפה"ע.

הטור הביא ב' הסברות, הוא כתב שסוכר אינו דומה לשאר פירות משום שהקנים אינם ראויים לאכילה, וזה כהצד השני. גם כתב "ועיקר נטיעתן על דעת הדבש," ומשמע כהצד הראשון, דכל עץ שעיקר נטיעתו על דעת המיץ שייך לברך בפה"ע על המיץ. וצ"ע.

והנה עי' בשער הציזון סימן רב אות נד שכתב:

ואותן פירות שרוב אכילתן הוא על ידי סחיטה, דעת הרשב"א דמברכין על מימי סחיטתן כמותן, אבל לדעת הרא"ש בכל גונוי מברך שהכל, וכן סתם המחבר לקמן בסימן ר"ה סעיף ג, עיין שם בפרי מגדים והגר"א, ואפשר דרק מטעם ספיקא סתם הכי, דבברכת שהכל בודאי יוצא. אחר כך מצאתי שכן כתב במאמר מרדכי, ונפקא מינה לענין דיעבד, וצריך עיון:

לפי השער הציזון הרא"ש סובר שעל כל מי פירות יש לברך שהכל וא"כ צ"ע מסוכר וע"כ צ"ל שהוא יפרש כהצד השני. וע"ע בחזו"א לג:ה: שדן בשיטת הרא"ש בענין הזה, אבל לא התייחס לשיטתו בענין סוכר.

מי שלקות מול מי שעורים לפי שיטת הרא"ש

הנה יש לעיין בשו"ת הרא"ש כלל ד סימן טו שסובר שמברכין שהכל על מי שעורים, ואע"פ שיש להם הטעם של שעורים וא"כ יש לברך

בפה"א [או מזונות] כמו שאמרינן שבמי שלקות מברך בפה"א כיון שיש להם הטעם של השלקות. ותי' כמה תירוצים וסיים :

ולא דמי למיא דשלקי; דהנך עיקר בישולם בשביל הירקות, הלכך, כיון שנתנו הירקות טעם בהם, הולכים אחר הטעם.⁹ ואפי' אם בשלו הירקות לצורך מימיהם, לרפואה, כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה, לא נשתנית ברכת המים בשביל זה שמבשלים עתה לרפואה, ואין החולה צריך לאכילת הירקות.

הרי כתב שמברכים ב"פ האדמה על מי שלקות משום שעיקר בישולם בשביל הירקות. וצ"ע שזה לכא' סותר דבריו בפסקים, שלא כתב טעם זה, אלא כתב שבעצם המי שלקות כהשלקות מחמת הטעם שיש בהם.¹⁰ ועוד, לכא' איפכא מסתברא, שהרי אם כוונתו בשביל הירקות י"ל שמי שלקות אינם חשובים משא"כ אם כל כוונתו להטעם אדרבה יש יותר סברא לילך בחר הטעם. ועוד צ"ע במה שכתב גבי רפואה, דאדרבה, בעלמא אזלינן בחר כוונת שתייתו, כמו גבי שמן מעורב עם אניגרון, שאם כוונתו לרפואה מברך העץ על השמן ובלא"ה מברך שהכל [או האדמה] על האניגרון.

⁹ צ"ע ממיא דשיבתא דקי"ל דמברכים בפה"א ופירושו "עשב שנותנים בתבשיל כדי להטעימו" (לשון ר' יונה כז: בדה"ר וכע"ז ברש"י לט.). גם הרא"ש בפרק ו סימן יח פסק שברכתו בפה"א.

¹⁰ וע' דרכי משה (ס' רה ס"ק ב) שרואה בסברא זו של הרא"ש גם תירוץ על מי שחיתת פירות והואיל ואין הסחיטה בשביל הפרי אלא בשביל המשקה היוצא, לכן אין המשקה נמשך אחר הפרי, משא"כ במי שלקות דהבישול הוא לצורך הירקות לכן נמשכים המים אחר הירקות.

ונחלקו הפוסקים האם דברי הרא"ש בתשובות סותרים את דבריו בפסקיו. דהנ"א (כלל נב ס"ק א) כתב דדברי הרא"ש סתרי אהדדי ולכן פירש הח"א דמש"כ הרא"ש ספקיו את דבריו בל' "אפשר" דהיינו משום שישנו צרך לפרש כמו שכתב בתשובתו, וכ"כ הפנ"י. אבל ע' מג"א (ס' רב ס"ק כג וס' רה ס"ק ו) שהביא דברי הרא"ש בפסקיו וגם דבריו בתשובות ומשמע דסברי דליכא סתירה בין דברי הרא"ש, וצ"ב.

ע' בתהל"ד (ס' רב אות ה') שכתב שאין דברי שו"ת הרא"ש שייכם לדברי הרא"ש בפסקיו, ויש כאן ב' נידונים. דעל השאלה מדוע הטעם היוצא מהשלקות אינו נחשב כזיעה בעלמא וכמו מי שחיתת פירות, על זה עונה מהרא"ש בפסקיו דבבישול יוצר יותר הטעם מגוף הפרי מאשר בסחיטה, וזה סברא דאורייתא גם לגבי איסורים דלכן אמרינן בהו טעם כעיקר. אבל עדיין קשה מדוע הטעם היוצא למים נחשב עיקר כלפי המים שהם הרוב, וזה הוי מה הרא"ש בתשובות בא לתרץ וכ' שמאחר ועיקר כוונת הבישול הוא לצורך הירקות לכן כגם הטעם היוצא מהם יש לו חשיבות כלפי המים והוא העיקר משא"כ במי שעורים שהמים הם עיקר והטעם של השעורים בטל במים.

וי"ל שה"פ כיון דעיקר בישולם בשביל הירקות כשהם ביחד דנין בזה כאילו הם חפץ א' ממש דהיינו הירק, ולכן אפ' אם שותה המרק בפנ"ע מ"מ כבר יש לו דין ירק מחמת טעם הירק שבתוכו. משא"כ אם כוונתו רק בשביל המרק, אין כאן חפץ א' אלא ב' חפצים, הירק והמרק, וממילא הברכה על המרק הוא שהכל.

ע"פ זה יש לבאר למה שייך לומר שאף כשמכוון להמים היוצא מהירק בדרך רפואה אמרינן שמברך ב"פ האדמה, ולכא' משום שבטלה דעתו. והביאור הוא שזה שבדרך כלל הוא מכוון לבישול הירקות ה"ז סימן שעיקר המרק הוא הירק והוי כאילו הוי ירק ממש מחמת הטעם שבו, דבלא"ה לא שייך לברך האדמה על דבר שעיקרו מים. ומכיון שהוי ירק אפ' אם הוא עצמו לא מכוון לזה בטלה דעתו. משא"כ גבי שמן עם אניגרון, התם כל הטעם שמברך העץ כשמתכוון לרפואה הוא משום שהשמן הוא עיקר [אבל לא צריך שהתערובת יהפך הפרי ממש] ולכן אם לא מתכוון להשמן אלא להאניגרון מברך שהכל [או האדמה] דבכה"ג אין השמן עיקר.

לפי מה שכתב הרא"ש בתשובה מובן אמאי מברכים שהכל על שְׁכַר, דגם בשכר אין כוונתו לתקן את השעורים אלא לתקן השתייה. אלא שהרא"ש עצמו יישב את שכר באופן אחר קצת. בסי' י"ב כתב:

ואם תאמר בשכר שעורין אמאי מברכין שהכל והלא השעורים עיקר ומשתיני לעלויא. וי"ל דאית להו עלויא אחרינא בפת כדאמרינן לעיל¹¹ אי נמי כיון שהמשקה צלול עיקרו על שם המים¹² ולא שייכא להא דרב ושמואל דכל שיש בו מה' המינים

¹¹ לפ"ז הטעם שלא מברכין בומ"מ הוא משום שהשעורין עצמם בכה"ג אין ברכתן מזוונת.

¹² לכא' זה דומה למש"כ תוספות דף לח עמוד א ד"ה והא. והנה שמעתי מי שרצה ליישב עיקר הסתירה בין מי שלקות לדובשא דתמרי ע"פ תוס' נ"ל שכתוב בנוגע לברכה על שכר, "ומ"מ לא יברך אלא שהכל כיון שאינו עשוי לסעוד כי אם לתותו". יש שדייקו מכאן שאין לברך בפה"ע על מיץ כיון שהוא שתייה. והא דמברכים בפה"א על מי שלקות הוא משום שאין זה שתייה אלא אכילה, דאינה בא לרוות צימאון. אבל לכא' ליכא כ"כ ראייה, דתוס' מפרשים שלא אמרינן כל שיש בו בשתייה, הטעם שאינו מברך בומ"מ הוא משום שרק מברכים בומ"מ כשהדגן בא לסעוד, וכמש"כ בדף לו: תוד"ה כל שאפ' לרב ושמואל ססוברים כל שיש בו מה' מיני דגן מברכין בומ"מ זהו דווקא אם הדגן בא "כדי שישעוד הלב". לפ"ז אין זה נוגע לעניינו כלל. מיהו עי' במדרכי פרק כיצד מברכין רמז קכה:

מיא דכולהו שלקי כשלקי פי' בין אם סוחט המשקה מהם בין אם בישלן במים ודוקא ירקות שהמשקה שיוצא ממנו עיקרו לטבול בו קאי וחשיב מאכל כמקודם דהא אמרינן פ' חבית (שבת קמד א) משקה הבא לאוכל

לפי שאין כאן כי אם טעם בעלמא מידי דהוה אשתיתא דאמרינן
לקמן דעל רכה מברך שהכל.¹³

לכא' תירוצים אלו לא שייכים במי שעורים משום שבמי שעורים י"ל שאע"פ שאית להו עלויה אחרינא בפת ואין לברך מזונות מ"מ יש לברך בפה"א דומיא דמי שלקות. וגם א"א לתרץ שעיקרו על שם המים, דכאן עיקרו על שם השעורים דומיא דשאר מי שלקות. ולכן ע"כ צריך לחדש שכדי לברך בפה"א צריך שיהא עיקר בישולם בשביל הירקות.

ואף שתנאי זה (שיהא עיקר בישולם בשביל הירקות כדי לברך בפה"א) לא מבואר מדבריו בפסקים, מ"מ י"ל שהווי תנאי נוסף שמבוסס על אותו יסוד. ונראה להוסיף שיש לדייק שמרמז לזה גם בפסקיו, שהרי כתב, "ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן ב"פ העץ, "וצ"ע למה כתב "ואפשר. "וי"ל שהיה מסתפק אם צריך שיהא עיקר בישולם בשביל הפירות, ולכן אין לברך האדמה על מים גבי פירות, שבפירות אין זה עיקר כוונתו משא"כ בירקות.

א"נ יש לבאר הרא"ש בתשובה בסגנון אחר קצת. י"ל שקשה להרא"ש היאך שייך לברך האדמה על מי השלקות, הלא רובם מים, ואף

כאוכל דמי אבל מי תוחים ויין תפוחים שעומדין אחר סחיטתם לשתיה (מתחלה) מברך שהכל נהיה בדברו ואחר כך בורא נפשות רבות וכן פירש ר"י בריש פסחים דמיא דסילקא משבח אבל שכר מי שעורין לא משבח ועוד דילמא לא אישתני למעליותא אלא לגריעותא דמעיקרא היו השעורין ראויין ללחם ובסוף פרקין פסק האלפס אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים מברך שהכל:

מכאן מבואר שמברכים שהכל על כל שסחיטתם לשתיה. לפ"ז אמאי צ"ל משום זיעא. וי"ל שהם לא הוי שתייה, משא"כ מיץ. מ"מ עדיין ליכא ראייה שזהו שיטת תוס'. ברם, ע"י במגן אברהם סימן רה שהביא המרדכי וסיים וכ"מ בתוס' דף ל"ח. וביאר המחצית השקל: "וכן משמע בתוספות דף ל"ח. ע"א ד"ה האי דובשא כו'. שנתנו טעם שמברכים על שכר שעורים שהכל, אע"ג דקי"ל כל שיש בו מחמשה מינים מברכים בורא מיני מזונות סיימו וז"ל ועוד בשתיה אומר שהכל, עכ"ל. משמע כהמרדכי אם לא נעשה לטבל אלא לשתות, מברך שהכל.

כע"ז מבואר בביאור הגר"א אורח חיים סימן רב שכתב על הא דכתב הרמ"א שמברכין שהכל על אניגרון: "אע"ג דשם ל"ט א' אמרינן מיא דסילקא כסילקא מ"מ כיון דלשתי' מברך שהכל כמ"ש תוס' שם ל"ח א' סד"ה האי ובר"ה יזא כו'."

¹³ לפי התי' השני מבואר שהטעם שמברכים שהכל על שתיתא וגם על שכר שעורים הוא משום ש"עיקרו על שם המים, כלומר, אין הדגן עיקר אלא המים.

שיש בו טעם הירק מי אמרינן שטעם כעיקר לקבוע הברכה. [למשל, מי ששם קצת פלפלין במים להטעים המים האם יברך העץ אע"פ שפלפלין הוי פרי העץ (או פרי האדמה להרי"ף)]. ומתוך הרא"ש שע"י שמתכונים לבישול הירקות ע"י המים הירקות מצטרפים עם המים ולכן מברכין האדמה אפ' אם שותה המים בלי הירקות.

להל' חידושו של התשובת הרא"ש (שיהא עיקר בישולם בשביל הירקות כדי לברך בפה"א) איננה מובא בדברי השו"ע, אבל הוא נפסק להל' בדברי המ"ב שכתב בסימן ר"ה סק"י על הא דאמרינן שמברכים בפה"א על שלקות:

דוקא כששלקן כדי לאכול גם את הירקות דאלו בישל הירקות או שראן לצורך מימיהן לבד לשתות אותן אין מברך עליהן אלא שהכל.

ולכאור' הוא ע"פ הרא"ש.

שיטת הרמב"ם

כתוב בהלכות ברכות פרק ח:

הלכה ב - הסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך עליהן בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות, חוץ מן הענבים והזיתים...

הלכה ד - ירקות שדרכן להשלק שלקן מברך על מי שלק שלהן בורא פרי האדמה, והוא ששלקן לשתות מימיהן שמימי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן. דבש תמרים מברכין עליו תחלה שהכל, אבל תמרים שמעכן ביד והוציא גרעינין שלהן ועשאן כמו עיסה מברך עליהן תחלה בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

הלכה ה - הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח, כל הגאונים אומרים שמברכין עליו בורא פרי האדמה, ומקצתם אמרו בורא פרי העץ, וכן אמרו שהמוצץ אותם קנים מברך בורא פרי האדמה. ואני אומר שאין זה פרי ואין מברכין עליו אלא שהכל, שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומברכין עליו שהכל.

בהל' ב' כותב הרמב"ם שמברכין שהכל על מי פירות [חוץ מיין ושמין] וכתב הכס"מ שהמקור הוא הגמ' בדרך לח ע"א שדובשא דתמרי מברך עליו שהכל. בהל' ד' הרמב"ם מביא את הדין של דובשא דתמרי ומחלק בין דובשא דתמרי שמברכין עליו שהכל לתמרין שנתרסקו שמברכין עליהם ב"פ העץ. בהל' ה' הוא סובר שמברכין שהכל על סוכר, דק"ו הוא, אם דבש תמרים שלא נשתנה ע"י האור מברכין שהכל כ"ש סוכר.

לגבי מי שלקות מברכין האדמה "והוא ששלקן לשותות מימיהן שמימי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן." הוא לא מפרש בהדיא מאי שנא ממי פירות ומדושא דתמרי ומסוכר שברכתן שהכל—אבל לכאור' מתכון לתרץ את זה במה שחידש שרק מבכרין ב"פ האדמה במי שלקות במקום ששלקן לשותות מימיהן. הדרישה הזאת לא קיימת בשאר הראשונים, ולפיכך עלינו לבאר אם הרמב"ם הוא דומה לשיטה אחרת שנמצא בראשונים, או שסברתו עומדת בפ"ע.

מקופיא ייתכן לומר שסובר כעין הרשב"א או ר' יונה, וכמו שר' יונה סובר שמברכין ב"פ האדמה על מי שלקות דוקא אם אישתני לעילויא, והרשב"א סובר שמברכין ב"פ האדמה דוקא אם רוב אכילתן ע"י שתייה, הרמב"ם סובר שמברכין ב"פ האדמה דוקא אם מתכוונים לכך, כלומר, "ששלקן לשותות מימיהן שמימי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן." ובפרט ניחא לומר שסובר כהרשב"א שכתב שמברכין האדמה דוקא "במקום שדרכן לשתותן," וזהו ממש דומיא לשיטתו שמברכין האדמה דוקא אם רוב אכילתן ע"י שתייה.

אבל א"א לפרש כן ברמב"ם, שא"כ קשה מה שכתב בהל' ה' שמברכין שהכל על סוכר, דק"ו הוא, אם דבש תמרים שלא נשתנה ע"י האור מברכין שהכל כ"ש סוכר. ולפי הרשב"א ור' יונה זה אינו, שסוכר בא ממה שסוחטין הקנים המתוקים ומבשלין מימיהן, ומכיון שרוב אכילת הקנים ע"י זה להרשב"א צריך לברך האדמה [או העץ], ולר' יונה מכיון דאישתני לעילויא ג"כ צריך לברך האדמה [או העץ].

ולפיכך נראה שהרמב"ם סובר כהרא"ש. ולפ"ז הק"ו מדבש תמרים לסוכר ניחא, שכמו דבש תמרים מברכין שהכל מפני שהדבש הוא זיאה בעלמא, ה"ה מה שסוחטין מהקנים, ואף אם רוב אכילת הקנים ע"י זה ואישתני לעילויא, עדיין נשאר שם זיעה, ולא ייתכן לברך האדמה [או העץ]. ולפ"ז מובן אמאי כתב סחיטת פירות ודבש תמרים בהל' ב'—שהוא

ענין של זיעה, ומי שלקות וכתישת תמרים בהל' ד'—שהוא ענין של גוף הפרי. [אבל אילו היה סובר כעין הרשב"א או ר' יונה קשה לפרש את סדר ההלכות.] וכן משמע מהכס"מ שהבין שהרמב"ם סובר כהרא"ש.

אלא שהרמב"ם אינו ממש כהרא"ש, שהוא סובר שיש תנאי נוסף כדי לברך האדמה על מי שלקות, "והוא ששלקן לשתות מימיהן שמימי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן." ושוא הוא הבין שדוקא אם שלקן לשתות מימיהן אמרינן שטעם השלקות הוא העיקר וקובע הברכה, ודוקא במקום שדרכן לשתותן, דבלא"ה א"א לפרש שהטעם של השלקות בתוך המים הוא העיקר, שהרי באמת אינו אלא מיעוטא דמיעוטא.¹⁴

והנה כבר ראינו את דברי הרא"ש בתשובות כלל ד סימן טו שהוסיף: "ולא דמי למיא דשלקי; דהנך עיקר בישולם בשביל הירקות, הלכך, כיון שנחנו הירקות טעם בהם, הולכים אחר הטעם." ומקופיא זהו איפכא מהרמב"ם, שהרי להרמב"ם צריך שכוונתו להוציא מימיהם דוקא, ולהרא"ש אדרבה, צריך שעיקר בישולם יהיה בשביל הירקות. אלא שנראה שבעצם גם כאן הרא"ש והרמב"ם דומים זה לזה. שהרי י"ל שקשה לשניהם היאך שייך לברך האדמה על מי השלקות, הלא רובו מים, ואף שיש בו טעם הירק מי אמרינן שטעם כעיקר ממש לקבוע הברכה. והרמב"ם כתב שכשמכוונים שהירקות יטעימו את המים ע"י בישולם גורם שהויין עיקר. ולהרא"ש ע"י שמתכוונים לבישול הירקות ע"י המים הירקות מצטרפים עם המים ולכן מברכין האדמה אפ' אם שותה המים בלי הירקות, וכמו שביררנו לעיל.

ייתכן גם לפרש את התנאי של הרמב"ם באופן אחר קצת. כששלקן לשתות מימיהן י"ל שברכתן האדמה אגב השלקות, שהרי כל כוונתו כששלק אותם הוא לשתות מימיהם, וע"י זה לא מסתכלים למי שליקתן כזיעה או כדבר צדדי אלא כחלק מגוף הפרי, ולפיכך מברכין האדמה אפ' אם שותיהו בפנ"ע.¹⁵ וא"כ זהו ג"כ כעין דברי הרא"ש בתשובות שע"י שמכוון לאכול השלקות עם הירקות הויין חפץ א'.

¹⁴ נחלקו הפוסקים בגדר תנאי זה. הטור והב"י לא כתבוהו, והטעם הוא כמש"כ הכ"מ דהרמב"ם לא בא למעט אלא כשבשלקן להעביר הזוהמ' וא"כ אין כאן מח' בינו לבין הרא"ש. אבל הד"מ הוסיף: "ברמב"ם משמע דוקא כששלקן לשתותן דדרך לשתותן והוי כירקות עצמן וברא"ש כלל ד' משמע דאין לחלק וכ"מ במרדכי."

¹⁵ כע"ז כתב הריטב"א בדף לט עמוד א :

פשיטא לי מיא דסלקא כסלקא. יש מפרשים דכי היכי דמברך אכולהו שלקי בורא פרי האדמה הכי נמי במיא דידהו מברך בורא פרי האדמה. והאי

פירושא ליתא דמי עדיף מדובשא דתמרי דהוא גוף התמרים דאמרינן לעיל דמברך שהכל. ועוד דאפילו בגוגלידי דלפתא דפרמינהו פירמי זוטרי הוה סלקא דעתא לברך שהכל אף על פי שהוא גוף הלפתות ממש אי לא משום דרב יהודה דלאמתוקי טעמא עביד הכי. ועוד דאפילו בשלקות גופייהו פליגי אמוראי לעיל אי קיימי במילתייהו או לא מימיהן מיבעיא.

אלא ודאי הכי פירושו דאם בירך על השלקות בורא פרי האדמה נפטר מימיהן באותה ברכה **ואפילו בשאין המים טפלים להם**. ודין הוא שאם יש כאן פירות ויש כאן סחיטתן ובירך על הפירות שיפטרו מימיהן כיון דמגופייהו נינהו.

בתחילה הריטב"א הביא י"מ שסובר שעל כל מי שלקות מברכים בורא פרי האדמה [שהוא דעת רוב ראשונים] והוא דחה דבריהם, דמ"ש מי שלקות [שברכתן האדמה לשיטה זו] "מדובשא דתמרי דהוא גוף התמרים דאמרינן לעיל דמברך שהכל." אלא כונת הגמ' שאם בירך האדמה על השלקות עצמן, ברכה זו פוטרת מימיהן, ואפ' כשאין המים טפלים להם, כיון דמגופייהו נינהו. הרי מבואר שלא ניהא ליה להריטב"א לתרץ כהרא"ש ור' יונה שסוברים שמברכין האדמה על מי שלקות אף שמברכים שהכל על דובשא דתמרי. לפי הריטב"א לא ייתכן לחלק ביניהם, ולכן מברכין שהכל על שניהן כשאוכלים רק את מימיהם. אבל אם אוכלים גופן עם מימיהם אינו צריך לברך אלא ברכה א'.

כע"ז ממש בהרא"ה. הריטב"א הרחיב את הדבר בהלכותיו א: לו שכתב: "כיון שהיו מגופן ממש... בכאן נידונין כגוף אחד וממין אחד." ולפ"ז יש להסתפק אם קי"ל כחידוש הזה. ומקופיא נראה שלא קי"ל כן, שהרי בשו"ע רה: ב לא קי"ל כהבנת הריטב"א בהגמ' הזאת, אלא קי"ל שמברכין האדמה על מי שלקות, וכפשטות הגמ'. [בס"י רב סעי' י' השו"ע מסתפק אם קי"ל כהרא"ש שתמיד מברכין האדמה על מי שלקות כיון שגוף הפרי הוא בתוך המי שלקות או כהרשב"א שמברכין האדמה על מי שלקות כשרוב אכילתן הוא ע"י שליקה. לכן מספק אין לברך האדמה אלא כש"רוב אכילתן הוא ע"י שליקה."] מכיון שלא קי"ל כהבנת הריטב"א בגמ' ליכא מקור לחידושו ולכן מי שאוכל מרק פירות [או מרק ירקות שבא מירק שאין רוב אכילתו ע"י שליקה] א"א לברך על הפרי ולפטור המרק כשאין הפרי העיקר.

אלא שעדיין יש לעיין מה הדין אם בירך על הפרי קודם, האם צריך לחוש לדברי הריטב"א. בפשטות אין צורך לחוש לשיטתו שלא מובאת בב"י או בשו"ע. אולם המגן אברהם סימן רב סקכ"ד כתב, "מיהו אם אכל תחלה הפרי ובירך בפה"ע צ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל ולכן ישתה ד"א תחלה לברך שהכל." לכא' ספיקתו הוא שלפי הרא"ש הברכה על המי פירות הוא העץ, ולהרשב"א הוא שהכל, ולכן אם בירך העץ קודם הרי א"א לברך שהכל, דמספק חוששין לדעת הרא"ש. ועוד יש להוסיף שלפי הריטב"א והרא"ה ג"כ אם בירך העץ על הפרי א"צ לברך על המרק אף שאין הפרי עיקר. אלא שמכיון שחוששין לדעת הרשב"א הדבר נשאר בספק. לפ"ז דברי המג"א מובנים היטב, אלא שע"י בשער הציזון סקס"ו שהקשה עליו. לפי המ"ב מסתבר שיכול לברך על הפרי ולהוציא את המי פירות אף שקי"ל שהברכה על המי פירות הוא שהכל. והוא הביא ראיה מהרא"ה שכתב כן בפירושו.

אבל כל זה צ"ע מפרק ח הלכה ב:

ועל השמן בתחלה הוא מברך בורא פרי העץ, במה דברים אמורים שהיה חושש בגרונו ושתה מן השמן עם מי השלקות וכיוצא בהן שהרי נהנה בשתייתו, אבל אם שתה השמן לבדו או שלא היה חושש בגרונו מברך עליו **שהכל**, שהרי לא נהנה בטעם השמן.

וצ"ע דאם אינו חושש בגרונו ושותה השמן עם מי שלקות היה לו לברך האדמה. דין זה של הרמב"ם נפסק ברמ"א בשולחן ערוך סימן רב סעיף ד, שכתב שאם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, הוי ליה אנגורון עיקר ואינו מברך אלא על האנגורון שהכל.

ותמה המג"א אמאי אינו מברך האדמה. וכתב הגר"א: "שהכל. אע"ג דשם ל"ט א' אמרינן מ"א דסילקא כסילקא מ"מ כיון דלשתי' מברך שהכל כמ"ש תוס' שם ל"ח א' סד"ה האי ובד"ה יהא כו". הגר"א סובר שהטעם שמברך שהכל הוא ע"פ תוספות דף לח עמוד א ד"ה האי דובשא שהקשה אמאי לא מברכין מזונות על שר דידן שיש בהן כזית דגן בכדי אכילת

ולא הבנתי היאך הוא הביא ראיה מדברי הרא"ה, שהרי הרא"ה סובר כהריטב"א שכתב במפורש שמיידי במקום שאין הפרי עיקר. [כנראה שלא היה להמ"ב את הריטב"א]. וא"כ דברי המג"א מובנים, דמהכ"ת שקי"ל כשיטת הרא"ה והריטב"א, שהרי לשיטת הרמב"ם, והרא"ש, והרשב"א, ור' יונה, ותוס', ורש"י אין הגמ' עוסקת כלל במקום שאוכל הפרי או הירק אלא בשותה המי שלקות לבד. ובלי גמ' מפורשת מניין לנו לחדש כלל חדש בדברי עיקר וטפל. ויש ליישב מלשון ר' פפא "פשיטא לי מיא דכולהו שלקי כשלקי". כלומר, החידוש של ר' פפא היה פשוט. וא"כ לפי הבנת הריטב"א בגמ' היה פשוט לר' פפא דכיון דמי הפירות מגופיהו נינהו ה"ו נפטר בהברכה על הפירות. ומכיון שזה דבר פשוט מסתבר שזה נכון אף לאלו שלפי הבנתם זה לא מוזכר בגמ'.

אלא שיש להוסיף שסברת המ"ב שונה קצת מסברת הריטב"א. לפי המ"ב זהו דין בעיקר וטפל, וכמש"כ "אם אוכל הפירות ושותה אחר כך גם המרק כדרך העולם, לכולי עלמא נעשה המים טפלין להן אף להרשב"א". אבל אין הפשט שהמי פירות הם טפלים להפירות, אלא, כשאוכלים אותם ביחד הוי כגון אחד, וכמש"כ הריטב"א בהלכותיו א'לו: "כיון שהיו מגופן ממש... בכאן נידונין כגוף אחד וממין אחד". ויהיה נפק"מ במקום ש"עיקר כוונתו לשתות המים ורק בירך על פרי אחת מהפירות שבישלן". בכה"ג להרא"ש יש לברך רק העץ. להרשב"א יש לברך שהכל נהעץ על הפרי אם אינו טפל להמי פירות]. להריטב"א אם הפרי נשאר בתוך המרק גם יש לברך העץ. בכה"ג יש ספק, ואם כבר בירך העץ על הפרי אין לשתות המי פירות אלא יש לברך שהכל על דבר אחר. אבל אם כוונתו גם לשתות המי פירות וגם לאכול הפירות, לפי המ"ב יש לברך רק העץ. אבל בפשטות המג"א מסתפק גם בכה"ג, ולפי הבנתו בהריטב"א מסתברים דברי המג"א. וייתכן שאילו היה להמ"ב דברי הריטב"א היה חוזר.

פרס, ואפי' לרב ושמואל דאמרי כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. ותי', "הכא לא הוי בהו ממש שעורים ואין שחר אלא טעמא בעלמא ועוד משום שיש בו עלויה אחרינא בפת ועוד בשתייה אומר שהכל". והגר"א סבר שתי' השלישי הוא הטעם למה מברכין שהכל על השמן עם אניגרון כשאינו שותה לרפואה. וצ"ע אם תי' זה מהני להרמב"ם שלא הזכיר סברא זו.

ועי' בראש יוסף להפמ"ג ברכות ל"ו א' שדייק ממה שכתב ואם שמן לבדו או שלא חושש בגרונו מברך "עליו" שהכל שהרי לא נהנה בטעם השמן, וסובר שמן לבדו שהכל, הוא הדין בלא חושש בגרונו ורוב שמן ומעט אניגרון הולכין אחר הרוב,¹⁶ אבל שלא לרפואה ורוב אניגרון אין הכי נמי הוי פרי האדמה.

לפ"ז קשה להמחבר שסובר כהטור דשמן לבדו אינו מברך כלל. וי"ל שהוא סובר שרק מברך על אניגרון והיינו פרי האדמה אף אם האניגרון מועט, ועל הרמ"א י"ל שפסק כתוס' (שבשתייה מברך שהכל).

להל' כתב המשנה ברורה סימן רב סקל"ד ובשער הציון אות לו: "אכן בכמה ראשונים, והם הבה"ג וריא"ז בענינא דמי שלקות ואבודרהם מבואר להדיא דגם בכאן ברכתו בורא פרי האדמה, וכסברת הרב מגן אברהם. והאליה רבה הכריע, דהיכא דרובא סלקא מברך בורא פרי האדמה, והיכא דהשמן מרובה אינו מברך אלא שהכל, וכפסק השולחן ערוך, וכן פסק המגן גבורים."

ונראה לתרץ את קושיית המג"א בע"א, וכע"ז מצאתי בברכת אברהם [מובא בקובץ מפרשים מכת"י על השו"ע מהדורת פריעדמאן]. הנה יש לעיין מהו הטעם שמברכין בפה"א על מי סילקא אע"פ שרובו מים. ומשמע מדברי הרא"ש במסכת ברכות פרק ו' סימן יח דהוא משום שאמרינן טעם כעיקר גבי ברכות. א"כ בנתן לתוכו שמן דנשתנה טעמו מכח השמן ורוצה להרגיש טעם השמן לא מסתבר לברך האדמה [ובפרט שכאן השמן הוא הרוב]. ונראה להביא ראיה לשיטתו ממה דקי"ל כהרא"ש (מובא בבית יוסף סימן ר"ה) שאם בישל שלקות עם בשר אינו מברך על מי שלקות האדמה אלא שהכל מחמת טעם הבשר. וכן נפסק בשולחן ערוך סעיף ב דמברכין שהכל אם יש בשר בהמרק ירקות, ואע"פ שבעלמא

¹⁶ "דרך לרפואה הרבה שמן אפשר רוב כו', והר"מ תרתי בעי לרפואה וע"י אניגרון, הא לרפואה ובעיניה לא, מדלא אמר אלא, כמו שכתב הלחם משנה שם."

אזלינן בתר רובא, וכאן המרק ירקות הוי רוב. ולכאור' הביאור הוא כמש"כ, דכל הטעם שמברכים בפה"א על מי שלקות להרא"ש הוא מחמת טעם כעיקר, וממילא כשאינו מרגיש כ"כ טעם הירקות יש לברך שהכל.

שיטת הרמב"ם לגבי סוכר

כבר ראינו שהרמב"ם חולק על הגאונים שסוברים שמברכין העץ או האדמה על סוכר. טעמו של הרמב"ם הוא "שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומברכין עליו שהכל." והנה הטור דחה קושיית הרמב"ם: "ואפשר להשיב על דבריו שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרים הן פרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם הלכך כשנשתנו נשתנית ברכתן מידי דהוה אכל הפירות שמברכים על משקין היוצאין מהם שהכל חוץ מהיין והשמץ, אבל אלו הקנים שאינן ראויין לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש ודאי זה פריין ומברכין עליו בפה"ע."

הב"י כתב על הטור דדברים של טעם הם אלא דלחומרא טוב לחוש לדעת הרמב"ם שמברך על הכל שהכל דבזה יוצא לכו"ע. וכן סתם בשו"ע שיש לברך שהכל. אכן בכ"מ ביאר את דברי הרמב"ם בע"א, וכתב דהטור לא ראה מעולם אותם קני הצוקער ובאמת בארץ מצרים ששם גדלים אותם הקנים נמכרים לאלפים למצוץ אותם בפה"א כ"אין עיקרם דוקא לסוחטם ולעשות מזה צוקער ולהכי אף שסחטם לא עדיפי משאר מי פירות שאינם אלא זיעה. לפ"ז אף לשיטת הרמב"ם לכאור' יש לברך האדמה על הסוכר בימינו שלפי הרוב עושים ממנו סוכר. עוד הקשה הביה"ל שלפי הכס"מ הי"ל להרמב"ם להחליט לברך בפה"ע או בפה"א על הקנים בעצמם כשמוצצים אותם ופשוטות לשון הרמב"ם משמע דהקנים לא עדיפי מהצוקער בעצמם. הביה"ל כתב דטעם הרמב"ם הוא דס"ל דלאו פרי הוא כלל ולכן א"א לומר בורא פרי...¹⁷

מתחילת דברי הרמב"ם באמת משמע כהביה"ל, אלא שפירושו קשה במה שכתב "שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומברכין עליו שהכל." כאן הרמב"ם הביא ק"ו מדבש של תמרים, אבל אם עיקר הטעם של הרמב"ם הוא משום שאינו פרי אין כאן ק"ו כלל, שאינו דומה להתם.

¹⁷ ולא דמי לשותא דפרחא דעכ"פ אוכלין אותם משא"כ בזה שא"א לאוכלו אלא למצוץ את הטעם המתוק ובכי האי גוונא לא מצינו בש"ס דליברך ע"ז ברכת הפרי.

ומש"כ הביה"ל שיש "סברא השניה" בהרמב"ם לברך שהכל "והוא מפני שמשנתנים ע"י האור", לא משמע כן מהרמב"ם, שהרי הרמב"ם הביא סברא זו כדי לבאר אמאי יש ק"ו מדובשא דתמרי. דדובשא דתמרי הוי שהכל אע"פ שלא נשתנית ע"י האור, וכ"ש זה שנשתנית ע"י האור, אבל אין זה סברא בפנ"ע.

אלא נראה לומר שכוונת הרמב"ם היא שהמיץ שעושין ממנו הסוכר אינו הפרי עצמו אלא הזיעה שיוצא ממנו, וא"כ מובן הק"ו מדבש של תמרים—דאם דבש של תמרים נחשב זיעה ולפיכך מברכין עליו שהכל כ"ש המשקה היוצא מהקנים. וביאור הק"ו הוא כך: התם גבי דבש של תמרים לא היה שינוי בהדבש ["שלא נשתנה על ידי האור"] ויש צד לברך בורא פרי העץ מכיון שבא מהפרי ודומה להפרי, ומ"מ מברכין שהכל, כ"ש כאן שהמים היוצא מהקנין נשתנה ע"י האור, וממש אינו דומה למקורו, שצריך לברך שהכל.

ולכאור' טענת הטור על הרמב"ם לק"מ דמהכ"ת שמודה הרמב"ם שהטעם שמברכין העץ על זיתים וענבים הוא רק משום דנטעי להו אדעתא להוציא מימיהם. דלמא יש שינוי בעצם בין יין ושמן לשאר מי פירות מכח גזה"כ, שהרי כמה ראשונים כתבו כן בהדיא, וביניהם הריטב"א בהלכותיו, הרא"ה בדף לח., תוס' ור"ן בפסחים בדף כד ע"ב.¹⁸

לפי הבנתנו לא יהיה חילוק בין סוכר הבא מקנים לסוכר הבא מסלק [שלשים אחוז של הסוכר שבעולם בא מסלק], אבל לפי טעמו של הביה"ל יש צד גדול לומר האדמה על סוכר הבא מסלק אף לדעת הרמב"ם כיון שסלק הוי פרי האדמה [במקומות שרוב נטיעת הסלק הוא לעשות סוכר ולא לאכול]. וזהו שכתב הביה"ל שרק שייך ה"טעם השני" בסוכר הבא מסלק, שנשתנית ע"י האור, אלא שכבר פירשנו שסברא זו קשה בדברי הרמב"ם.

¹⁸ וי"ל שכן משמע ממה שכתב הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת הל' י' לגבי הא דאינו חייב משום סחיטת פירות מלבד זיתים וענבים. ואף שי"ל שזהו משום דזהו משום שאין זה הדרך לסחוט שאר פירות, וכמש"כ התוס' רי"ד שבת קמד. [ושמא יש לדייק כן מהרמב"ם פכ"א]. מ"מ נראה שהרמב"ם סובר כהר"ן מובא בפרמ"ג א"א ריש סי' ש"כ ה"טעם דשאני זיתים וענבים מתותים ורמונים ושאר פירות הוא משום דרק זיתים וענבים הוי בכלל משקה אבל שאר מי פירות אינן מז' המשקין. ואף שי"ל שסברא זו מסתבר רק גבי סחיטה בשבת שצריך שם משקה כדי להתחייב, י"ל שה"ה בהל' ברכות מזה שרואים שהתורה החשיבה את מימיהן כמשקה ע"כ שאינו אלא זיעה בעלמא, משא"כ בשאר פירות שמימיהן אינן משקה, רואים את מימיהם כזיעה בעלמא [לשון הגמ' ולפיכך יש לברך שהכל על דובשא דתמרי וסוכר.

מרק ירקות עם בשר

קיי"ל שמברכין בפה"א על מי שלקות. מה הדין אם גם יש בשר בהמרק. אע"פ שבעלמא אזלינן בתר רובא כתב הבית יוסף סימן ר"ה בשם הרא"ש שאם בישל שלקות עם בשר אינו מברך על המי שלקות ב"פ האדמה אלא שהכל מחמת טעם הבשר. וכן נפסק בשולחן ערוך סעיף ב:

על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן, אע"פ שאין בהם אלא טעם הירק; וה"מ כשבשלם בלא בשר, אבל בישראל עם בשר, מברך עליו שהכל.

מדברי הראשונים והשו"ע משמע שבכל אופן שנותן בשר אין לברך ב"פ האדמה, ואף שהירקות הוי רוב. וכתב המ"ב בסקי"ג טעם לזה:

דהירקות נותנין טעם בהמרק והבשר נותן טעם בהמרק וטעם הבשר הוא חשוב יותר הלכך הוא עיקר, וע"כ אפילו הוא אוכל המרק לבד מברך שהכל.

וצ"ע דבעלמא לא אמרינן כן, למשל, בתערובת של ירקות ובשר אזלינן בתר הרוב, ולא אמרינן שהבשר הוא העיקר משום שחשוב יותר. ויש לחלק בין תערובת של ממשות ותערובת של טעם. לגבי תערובת של ממשות מן הסתם אזלינן בתר רוב דאמרינן שהרוב הוא העיקר, אבל בתערובת של טעם מכיון שאין בו ממש ויש כמה גורמים להטעם של המרק תלינן שמן הסתם טעם הבשר הוא העיקר.

עפ"ז פירשנו לעיל מה שנפסק ברמ"א בסימן רב שאם שותה שמן עם אניגרון ואינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, האניגרון הוי עיקר ואינו מברך אלא על האניגרון שהכל. ותמה המג"א דקיי"ל שאניגרון הוא בופה"א. ותירצנו שכאן שכל הטעם לברכת האדמה על אניגרון הוא מחמת טעם הירק שבו, כה"ג שליכא כ"כ טעם ירק מחמת השמן שבו אפ' אם נימא שהאניגרון הוי עיקר יש לברך שהכל [ובפרט שמירי התם שהשמן הוא הרוב], דומיא דמרק ירקות עם טעם בשר.

ולכא' דין זה מסתבר לפי הרא"ש שהטעם שמברכין ב"פ האדמה על מי שלקות הוא מחמת טעם השלקות שיש במים. אבל לפי הרשב"א בכה"ג מסתמא יש לברך ב"פ האדמה למרות טעם בשר שיש בהמרק מכיון שהרשב"א סובר שהמי שלקות הם הירקות עצמם, שמכיון שדרך אכילת הירקות הוא ע"י שליקה אמרינן אכילת המי שלקות הוא הדרך לאכול את הירק. וזה דומה לפירות שנתרסקו [כשזהו דרך אכילתם] שבישל בשר

בתוכם [אבל לא אכל את הבשר רק את הפירות שנתרסקו] שבכה"ג יברך ב"פ העץ לפי הרשב"א.¹⁹ [ואף שיש לחלק שכאן שונה שהעיקר הוא המים והירקות נתנו טעם בהמים כמו הבשר, מסתבר לומר שלפי הרשב"א אין הטעם שמברכין ב"פ האדמה על מי שלקות משום הטעם אלא משום שזה נחשב ממשו של הירק]. וכן לפי ר' יונה י"ל שבמרק ירקות שיש בו גם טעם בשר שיברך האדמה שהרי שייך לומר על הירקות בכה"ג אישתי לעילויא, וא"כ גם לר' יונה נחשב המרק כהירק עצמו. אלא שעדיין מסתבר לברך שהכל ע"פ הרא"ש, דלכו"ע יוצאים בזה.

בענין מיץ פירות

לפי הנ"ל מצאנו כמה ראשונים שייתכן שסוברים שלפעמים יש לברך בפה"ע על מיץ פירות:

1. כבר ראינו שיטת הרשב"א לח. שיש לברך בפה"ע על מיץ כשרוב אכילת הפרי ע"י מיץ, וכמש"כ: "כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליכתן כמותן."

2. גם הוכחנו שע"כ הרא"ש מודה שלפעמים מברכים בפה"ע על משקה היוצא מהפירות ממה שכתב שמברכין בפה"א על סוכר, ואף שזה בא מזיעה. אלא שכתבנו ב' אפשריות היאך לפרש את דברי הרא"ש: שמא מברכים בפה"א\בפה"ע דוקא אם הוא דומא לקני סוכר שליכא פרי כל עיקר, או שמא בכל מקום ש"עיקר נטיעתן על דעת הדבש" [לשון הטור] יש לברך בפה"ע. לפי האפשרות השניה ייתכן שלפעמים יש לברך בפה"ע על מיץ פירות.

3. גם מסתבר לר' יונה יש לברך בפה"ע על מיץ פירות כיון שנחשב אישתי לעילויא, וע"י מה שכתבנו לעיל לגבי שיטתו בשכר תמרים. הרי לכל הראשונים האלו ייתכן ברכת בפה"ע על מיץ פירות.

מצד שני לפי כמה ראשונים לא ייתכן ברכת בפה"ע על מיץ פירות:

לפי הרמב"ם שמברכים שהכל על סוכר אע"פ שנטעי להו אדעתא דהכי משום שהוי זיעה בעלמא דומיא דדבש תמרים ע"כ שה"ה בשאר

¹⁹ הרשב"א לא ביאר במפורש למה מברכים בפה"א על מי שלקות כשרוב אכילתן ע"י שליקה. בפשטות אינו מדין טעם כעיקר כמו ששייך לפרש בהרא"ש דא"כ למה צריך שיהא רוב אכילתן ע"י שליקה. מיהו ע"י בחזו"א טבול יום ס' ד' הוספה לס"ק ב' שאף לפי הרשב"א הטעם שמברכין בפה"א על מי שלקות הוא משום טעם כעיקר, אלא שלא אמרינן טעם כעיקר במקום שאין הדרך לסוחטו או לשלקו. [רק ברשעים יש גזה"כ לאסור ציר אע"פ שאין זה הדרך].

מיני מיץ. וע"כ שמעיקר הדין שצריך לברך שהכל גם על יין ושמן אלא שמכח גזה"כ ידעינן שלא לדון יין ושמן כזיעה בעלמא.

גם לפי הרא"ה והריטב"א ע"כ צ"ל שלא ייתכן ברכת בפה"ע על מיץ פירות שהרי הם הוכיחו מדובשא דתמרי שלא ייתכן לברך בפה"א על מי שלקות, ודלא כשאר הראשונים. וזהו אפ' במקום שרוב אכילתן הוא ע"י שליקה. ומבואר שלא שייך כלל לברך בפה"א או בפה"ע על זיעה, ומה שמברכין בפה"ע אהגפן על שמן יין אינו משום שזהו דרך אכילתו או שנטעי להו אדעתא דהכי, אלא מכח גזה"כ. וכ"כ הריטב"א והרא"ה בהדיא. [אא"כ שייך לומר שיש לברך משום ריסוק והוי למתוקי פירי, שאף אם יש עיבור צורה יש לברך להריטב"א. ואינו דומה לשלקות שהוי רק טעם ולא גוף הפרי.] בהל' ברכות א: כ ביאר הריטב"א בסגנון אחר קצת:

מקשה שהוא יוצא משום פרי... אין מברכין עליו אלא שהכל...
 חוץ מן היין והשמן... היין מפני שהוא חשוב וסועד ומשמח
 ונשתנה לעילוי גדול, וכן השמן מברכין עליו בפה"ע כי לכך
 אמרה תורה ארץ זית שמן לומר לך שהשמן כזית לענין ברכה
 לפניו ולאחריו.

לגבי שמן כתב הריטב"א שמברכין בפה"ע מכח גזה"כ, שמזה שכתב זית שמן ידעינן שהשמן כזית. ויש להקשות דא"כ ה"ה דבש תמרים, וכמש"כ הרא"ש ליישב הבה"ג שסובר שמברכין בפה"ע על דבש תמרים כשלא נתערבו בו מים משום שכתוב בקרא ארץ זית שמן ודבש. אבל כל הראשונים וביניהם הריטב"א פליגי על הבה"ג וסובר שמברכין שהכל על דבש תמרים למרות הפסוק. ושמא שמן שאני דכתיב "זית שמן" כלומר כשהוא שמן הוא זית. א"נ לא שייך אא"כ הוי דרכו בכך.

לגבי יין לא כתב הריטב"א שיש גזה"כ, אלא כתב כמה מעלות ששייך גבי יין שמחמתם שייך לברך בורא פרי הגפן. טעמים אלו הם ע"פ הגמ' דף לה ע"ב שקבעו ברכה בפני עמצה ליין מחמת חשיבותו. הריטב"א הבין שטעמים אלו לא רק מבארים למה מברכין הגפן ולא בפה"ע כפשטות הגמ', אלא שהם טעמים למה לא מברכין שהכל. וזהו לשיטתו שצריך טעם למה לא מברכין שהכל, ותי' שמחמת חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמה, עוד עי' מ"ב ע"א. מ"מ ממה שכתב הריטב"א כאן משמע שליכא גזה"כ בהדיא לגבי יין, אולם עי' בחידושי הריטב"א מסכת פסחים דף כד עמוד ב ד"ה אמר ר' זירא:

פירש הרי"ט ז"ל דמשקה היוצא מן האוכל לא חשיב אוכל כלל ובדין הוא דאפילו בשל זיתים וענבים נמי אלא דרבינהו קרא לגבי תרומה וביכורים וערלה למיהוי כפרי (חולין ק"כ ב'), ומשום הכי חשבינהו חז"ל לענין ברכה חשובה כדאיתא בדוכתה (ברכות ל"ה ב'), אבל שאר פירות אין מברכין על משקה שלהם אלא שהכל וכדאמרינן פרק כיצד (שם ל"ח א') גבי דובשא דתמרי, ולא סוף דבר ביוצא מאליו אלא אפילו על ידי סחיטה, כן הכריח הרי"ט ז"ל, עוד לו ז"ל ומה שאמרו בברכות (שם ל"ט א') דמיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי לאו למימרא שיברכו עליהם בורא פרי האדמה דהא לא אפשר דאפילו בשלקות עצמן נחלקו שם (שם ל"ח ב') כמה מחלוקות דאיכא מ"ד דאין מברכין עליהן אלא שהכל הואיל ואישתני, אלא ודאי אין מברכין עליהם אלא שהכל, אלא הכי קאמר דמיא דשלקי חשיב דבר אחד עם השלקות שאם אכל מן השלקות תחילה בברכה ואח"כ אכל ממים (בברכה) שלהם בטפלתם שנפטרין בברכתן, ע"כ מפי הרא"ה ז"ל.

כאן הוא כותב במפורש שהטעם שלא מברכין שהכל על שמן ויין הוא ממה דרבינהו קרא לגבי תרומה. וזהו לשיטתו ממש.

וכ"כ הרא"ה לח. ד"ה ואמר מר: "דכל שאין גופו קיים אינו כלום אא"כ ריבה אותו הכתוב בפירוש כשם שריבה תירוש ויצהר בתרומה שהוא משקה וריבה אותו הכתוב לעשותו כפרי." וזהו לשיטתו ממש לגבי מה שכתב במי שלקות.

ויש להוסיף שבעצם הרשב"א מודה שהדרשה בתרומה נוגע להל' ברכות, אלא שסובר שמנהג העולם הוא הקובע הסופי לגבי ברכות, שהרי הרשב"א לח. כותב:

כיון דלא חאיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן ש"מ דלא חשיב משקה אלא זיעה בעלמא. ולא דמיא למיא דשלקי ומיא דשיבתא, דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליקתן כמותן, הא כל מידי דלית דרכיה למשלקיה ולא למסחטיה אלא למיכליה בעיניה, בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהן כהן.²⁰

²⁰ יש לעיין אם חאיל שם תרומה על מי שליקה או ססברא זו שייכת רק לגבי ברכות. את"ל שחאיל שם תרומה על מי שליקה כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה צ"ע אמאי

ולכאור' מבואר שלולי הדרשה גבי תרומה היינו אומרים שיש לברך בפה"ע על כל מיץ, וכגון דובשא דתמרי. ומה שפליג על הריטב"א הוא שהריטב"א סובר שילפינן מהתם שלא שייך כלל לברך בפה"ע, משא"כ להרשב"א זהו דוקא כשאינו דומה לזיתים וענבים.

העירוני ידידי ר' יעקב וורבלוסקי שליט"א שאין זה רק שיטה דחוויה של הריטב"א והרא"ה, שהם כנגד כל הראשונים בסוגיא דמי שלקות, אלא שיש כמה ראשונים שסוברים כוותיהו בהסוגיא דפסחים. וז"ל תוספות מסכת פסחים דף כד עמוד ב:

אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא - תימה לר"י דבהעור והרוטב (חולין קכא. ושם) יליף מקרא דאין חייב משום ערלה אלא על היוצא מזיתים וענבים דגמר ערלה פרי פרי מבכורים ובכורים מתרומה ובתרומה כתיב תירוש ויצהר אם כן אמאי איצטריך למימר הכא זיעה בעלמא הוא. וי"ל דהא דאיצטריך למילף התם פרי פרי מבכורים לאו למעוטי שאר משקין איצטריך דמן הדין אפילו תירוש ויצהר לא היה ליחשב למשקין פרי דזיעה בעלמא הוא כדאמרינן הכא והתם איצטריך למילף שנחשוב משקה של תירוש ויצהר כמו הפרי והשתא א"ש הא דאמר בשמעתיך דזיעה בעלמא הוא דמהאי טעמא הוא דשמעינן דמשקה אינו כפרי מיהו תימה אמאי אמר דזיעה בעלמא הוא והא טעם כעיקר דאורייתא.²¹

תוס' סוברים שהגזירה שוה של פרי פרי מחדש שזיתים וענבים והיין פרי ולא זיעה והוי גזה"כ. וכ"כ תוה"ר שם וחדושי הר"ן שם.

נמצא שלפי הרמב"ם, הריטב"א, הרא"ה, והראשונים הנ"ל בפסחים יש לברך שהכל על מיץ, וכמנהגנו. המחבר פסק כהרא"ש. השעה"צ סובר שהמחבר מסופק בזה ולכן מברכין שהכל מספק. אבל הגר"א הבין שפסק

צריך דרשה ליינן ושמן. וי"ל שלולי הדרשה היינו אומרים שלא שייך שם תרומה על זיעה כלל אפ' אם זהו רוב תשמישו.

²¹ וזה הוי תוס' לשיטתו, שתוס' כותבים בחולין (דף צח: ד"ה רבא) דלוקין על טעם כעיקר. וע' קהלות יעקב (פסחים ס' יז) שכתב לתרין קושיית תוס' ע"פ הרמב"ם שסבר דאין לוקין משום טע"כ אלא היכא שמעורב בתוך התערובות כזית כדי אכילת פרס, אבל בזיעה בעלמא שאין גוף הפרי מעורב אין לדון מטעם כעיקר. וע' רש"ש (שם) שמתרין קושיית התוס' ע"פ הרא"ש שכיון שאין בו טעם אין שייך הדין של טעם כעיקר. (ע' לעיל בדעת הרא"ש.)

בודאי כהרא"ש והנפק"מ אם בירך על מיץ סחוט ב"פ העץ. ויש להוסיף שמסתבר לברך שהכל על מיץ מכיון שקי"ל [מספק] כהרמב"ם לגבי סוכר, ואם מברכין שהכל על סוכר כ"ש על מיץ. אא"כ נימא שבתוך המיץ קיים גופו של הפרי, כמו שי"א לגבי מיץ תפוזים, דא"כ שיך לומר שאינו כזיעה בעלמא אלא הוי דומה לקמח שעל קמח מברכין באדמה שהרי "אף על גב דאשתני במלתיה קאי, " וכל הצד שלא לברך האדמה הוא משום "אית ליה עלויא אחרינא בפת." אבל זהו דוקא כשנטעי להו אדעתא דהכי, וא"כ סברא זו שייכת במיץ תפוזים רק אם נימא שרואים את התפוזים העומדים לסחיטה כמין בפנ"ע.²²

²² ועי' בחזו"א לג:ה, וצ"ע למה לא הביא את כל הראשונים הנ"ל. ושמא החזו"א סובר שי"ל שתוס' סוברים כהרשב"א, דילפינן מתרומה לברכות, אלא שלמסקנה כל דבר שדומה לזיתים וענבים [כגון שרוב עשייתו הוא לשם מיץ] יהיה דומה לענין ברכות לזיתים וענבים [דהיינו שלא יחשב זיעה] וצריך לברך בפה"ע.